

Siūlymų dėl teisės aktų keitimo pagrindimas

Pozityvūs veiksmai ES teisės aktuose

Pozityvių veikslių galimybė numatyta ES sutartyje¹ ES sutarties 157 str. 4 dalyje numatoma, kad siekiant faktinės moterų ir vyrų lygybės valstybės narės skatinamos imtis priemonių, suteikiančių pranašumų vienai iš lyčių, kuri mažiau atstovaujama įvairiose, taip pat ir karjeros, srityse. Tuo pagrindu, bent keletas ES lyčių lygybės direktyvų² įtraukė pozityvių veikslių nuostatas.

Be to, siekiant skaldyti stiklo lubas 2022 metais priimta atskira direktyva³, kurios tikslas – pagerinti lyčių balansą tarp biržinių bendrovių direktorių. Ši direktyva nustato ES valstybių narių pareigą iki 2026 metų birželio 30 d. pasiekti, kad biržinėse bendrovėse nepakankamai atstovaujamos lyties asmenys užimtų ne mažiau kaip 40 % nevykdomųjų direktorių pozicijų arba nepakankamai atstovaujamos lyties asmenys užimtų ne mažiau kaip 33 % visų direktorių pozicijų, įskaitant tiek vykdomuosius, tiek nevykdomuosius direktorius. Šiems tikslams pasiekti direktyva nustato konkrečias priemones, kurių privalo imtis valstybės narės.

Europos Komisija 2021 metais pateikė Europos Parlamentui ir Tarybai Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo (nauja redakcija)⁴. Reglamento projekte be kita ko integruotas lyčių aspektas, nustatytas proporcingo atstovavimo abiem lytims politinėse partijose užtikrinimo principas. Šis principas sudaro sąlygas imtis priemonių proporcingesniai atstovavimui užtikrinti. ar imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai. Todėl Reglamento projekte numatyta, kad Europos politinės partijos ir jų narėmis esančios partijos turėtų savo pavyzdžiu rodyti, kaip panaikinti lyčių nelygybę politikoje. Pvz., ES finansavimą norinčios gauti Europos politinės partijos turi būti nustatiusios vidaus taisykles, kuriomis skatinama užtikrinti lyčių pusiausvyrą, ir turėtų teikti skaidrią informaciją apie lyčių pusiausvyrą jų narėmis esančiose partijose. Partija, teikianti prašymus dėl finansavimo turi pateikti įrodymus, patvirtinančius, kad ji 12 mėnesių iki prašymo pateikimo momento savo interneto svetainėse nuolat skelbė informaciją apie paskutiniuose rinkimuose į Europos Parlamentą dalyvavusių jų kandidatų pasiskirstymą pagal lytis ir apie Europos Parlamento nariais tapusių jų atstovų pasiskirstymo pagal lytis raidą. Tuo atveju, jei įrodymai apie lyčių balansą nepateikiami, taikomos finansinės sankcijos.

¹ 12008E157 Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - PART THREE: UNION POLICIES AND INTERNAL ACTIONS - TITLE X: SOCIAL POLICY - Article 157 (ex Article 141 TEC) Official Journal 115 , 09/05/2008 P. 0117 – 0118. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E157>

² Pvz., ES direktyva 2006/54, ES direktyva 2010/41, ES direktyva 2004/113

³ EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA (ES) 2022/2381 2022 m. lapkričio 23 d. dėl biržinių bendrovių direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir susijusių priemonių (Tekstas svarbus EEE) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2381&qid=1693157782958> DIRECTIVE (EU) 2022/2381 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 November 2022 on improving the gender balance among directors of listed companies and related measures (Text with EEA relevance) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2381>

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0734>

Taigi, teikiami siūlymai dėl teisės aktų pakeitimų grindžiami ES teisinėmis nuostatomis.

Pozityvūs veiksmai Jungtinių Tautų Konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo (CEDAW)

Jungtinių Tautų Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo (toliau – CEDAW konvencija) 4 straipsnis nustato, kad laikinosios specialiosios priemonės, kuriomis siekiama sparčiau įtvirtinti faktinę moterų ir vyrų lygybę (t.y., ne tik užtikrinti lygias teises nacionaliniuose teisės aktuose, bet ir vienodą moterų ir vyrų padėtį realiame gyvenime, visose srityse), nėra laikomos diskriminacinėmis, tačiau pasiekus faktinę moterų ir vyrų lygybę jos turi būti atšauktos⁵.

2019 metais, apsvarstęs Lietuvos šeštąjį pranešimą dėl CEDAW konvencijos įgyvendinimo, CEDAW komitetas pateikė Baigiamuosius pastebėjimus dėl Lietuvos šeštojo periodinio pranešimo (*Concluding observations on the sixth periodic report of Lithuania*)⁶ (toliau – Baigiamieji pastebėjimai). Baigiamųjų pastebėjimų 18 punkte CEDAW komitetas pakartotinai išreiškė susirūpinimą, kad Lietuva iki šiol nėra priėmusi laikinųjų specialiųjų priemonių paspartinti faktinę moterų ir vyrų lygybę ir rekomendavo (Baigiamųjų pastebėjimų 19 punktą) pašalinti teisinę kliūtis laikinųjų specialiųjų priemonių taikymui, priimti ir taikyti laikinąsias specialiąsias priemones įvairiose srityse, visų pirma politinių ir viešųjų sprendimų priėmimo, didinti politikų, sprendimų priėmėjų, socialinių partnerių ir kt. informuotumą apie šių priemonių būtinybę ir privalumus, pasinaudojant CEDAW komiteto 25 Bendrąja rekomendacija dėl laikinųjų specialiųjų priemonių taikymo. Be to, Baigiamųjų pastebėjimų 29 punkte komitetas dar kartą ragina Lietuvą priimti ir taikyti laikinąsias specialiąsias priemones, įskaitant kvotas, siekiant užtikrinti lyčių balansą politikoje ir sprendimų priėmimo visais lygmenimis, tuo tikslu pasinaudojant CEDAW komiteto 23 Bendrąja rekomendacija dėl moterų politiniame ir viešajame gyvenime. Už šių Baigiamųjų pastebėjimų įgyvendinimą Vyriausybė turės atsiskaityti 2023 m. lapkričio mėn.

Taigi, teikiami siūlymai dėl teisės aktų pakeitimų grindžiami CEDAW teisinėmis nuostatomis

ES šalių praktika

Įstatymu įtvirtintos lyčių balanso kvotos parlamentuose galioja Belgijoje ir Prancūzijoje (50 proc.), Graikijoje, Airijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Italijoje, Liuksemburge ir Portugalijoje (40 proc.), Lenkijoje ir Slovėnijoje (35 proc.).

Europos Parlamento ataskaitos „Moterys politikoje Europos Sąjungoje“ (*Women in politics in the EU*)⁷, parengtos 2022 metais Europos Parlamentinių tyrimų tarnybos (*European Parliamentary Research Service*), duomenimis, ES valstybėse taikomos dviejų formų kvotos – teisiškai

⁵ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

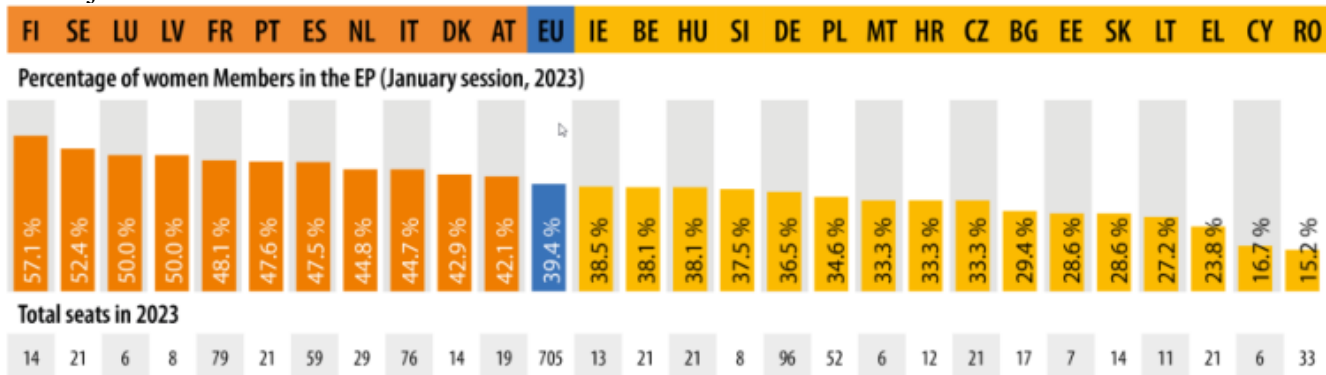
⁶ Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Concluding observations on the sixth periodic report of Lithuania*, 12 November 2019, <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/cedawcltuco6-committee-elimination-discrimination-against-women>

⁷ Europos Parlamento ataskaita „Moterys politikoje Europos Sąjungoje“ (*Women in politics in the EU*). Europos Parlamentinių tyrimų tarnyba (*European Parliamentary Research Service*), 2022 metai. 9 psl. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739383/EPRS_BRI\(2023\)739383_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739383/EPRS_BRI(2023)739383_EN.pdf)

įpareigojančios (įtvirtintos konstituciniuose ar rinkimus reguliuojančiuose įstatymuose) ir laisvanoriškos (taikomos pačių partijų). Vienokias ar kitokias lyčių kvotas taiko 23 ES valstybės. Iš jų 12 taiko teisiškai įpareigojančias kvotas, 9 – ir teisiškai įpareigojančias, ir laisvanoriškas kvotas, 9 – tik laisvanoriškas kvotas. Jokių kvotų netaiko Danija, Estija, Bulgarija, Čekija, Latvija.

2019 metų rinkimuose į Europos Parlamentą teisiškai įpareigojančios kvotos buvo taikytos 11 valstybių: Belgijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Italijoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovėnijoje. Moterų – Europos Parlamento narių proporcija pateikiama lentelėje:

Šaltinis: Europos Parlamento tyrimų tarnyba. *European Parliamentary Research Service*

Europos moterų lobistinės organizacijos, kurios nare yra ir Lietuvos moterų lobistinė organizacija, 2023 metais atliktos studijos⁸ duomenimis, tik keletas Europos valstybių, netaikančių teisiškai privalomų kvotų, lyčių balansui parlamentuose užtikrinti, pasiekė gerų rezultatų. Tai – Šiaurės šalys: Islandija, Švedija, Suomija, Danija, Norvegija. Tačiau jos taiko kitas priemones, tokias, kaip., pvz., laisvanoriškos partijų taikomos kvotos, elgesio kodeksai, specializuoti mokymai ir pan. Didelę įtaką turi ir galias tradicijas turinti Šiaurės šalių visuomenių egalitarinė kultūra.

Gerų lyčių balanso parlamentuose rezultatų pasiekusios kai kurios kitos, ne Šiaurės, valstybės, pvz., Belgija, Ispanija, taiko privalomas lyčių kvotas. Šioje studijoje teigiama, kad valstybės, kurios neturi teisiškai privalomų kvotų kandidatų sąrašuose, lyčių balansą parlamentuose gali pasiekti per 60 metų, o valstybės, taikančios teisiškai privalomas kvotas – mažiau nei per 20 metų.

Taigi, teikiami siūlymai dėl teisės aktų pakeitimų grindžiami ES šalių pasiteisinusia praktika. Konkretūs įvairių ES šalių gerosios praktikos pavyzdžiai skelbiami LMLO tinklapyje.

Siūlymai dėl teisės aktų pakeitimų

1. Dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pakeitimų:

Siūlome tarp sąvokų įtraukti pozityvių veiksmų arba laikinųjų specialiųjų priemonių sąvoką. Ši sąvoka galėtų būti suformuluota atsižvelgiant į tai, kaip pozityvūs veiksmai formuluojami aukščiau

⁸ European Women's Lobby. Taking Stock of Women's Representation in Politics across Europe. A Study by the European Women's Lobby, March 2023. 24-25 psl.

https://womenlobby.org/IMG/pdf/online_-_taking_stock_of_womens_representation_in_politics_across_europe.docx.pdf

minimose ES lyčių lygybės direktyvose, o taip pat vadovaujantis JT Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo 4 straipsniu, Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto Bendrosiomis rekomendacijomis: Nr.25 Dėl laikinųjų specialiųjų priemonių, Nr. 23 Dėl politikos ir viešojo gyvenimo bei rekomendacijų Lietuvai 19 punktu.

Siūlome papildyti šį įstatymą atskiru straipsniu dėl lyčių balanso sprendimų priėmimo. Manome, kad šis straipsnis galėtų būti įvardintas, kaip Moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimas sprendimų priėmimo srityje arba Draudimas diskriminuoti dėl lyties sprendimų priėmimo srityje. Sprendimų priėmimo sritis turėtų apimti tiek politinius, tiek ekonominius, tiek kitų sričių sprendimus.

Šiame straipsnyje siūlome numatyti veiksmus, skirtus lyčių balansui sprendimų priėmimo skatinimui. Pavyzdžiui:

Dėl lyčių balanso politikoje:

-
- Nustatant rinkimų kampanijų, įskaitant elektronines socialines medijas etikos taisykles užtikrinti, kad rinkimų kampanijos tvarka ir, ypač, turinys, neturėtų nei tiesioginės, nei netiesioginės moterų diskriminacijos apraiškų, nemultiplikuotų patriarchalinių lyčių stereotipų ar kitų diskriminacijos apraiškų, o diskriminuojantis, niekinantis, neapykantą kurstantis elgesys ar kalba moterų ar vyrų atžvilgiu būtų uždraustas.

- Moterims ir vyrams kandidatams turi būti sudarytos vienodos sąlygos rinkimų kampanijos metu. Pvz., vienodas finansavimas, vienoda laiko trukmė, medžiagos turinio kiekis turi būti skirtas tiek moterų tiek vyrų kandidatų reklamai, pasisakymams ir pan.

- Diskriminacinė rinkimų kampanijos medžiaga turi būti uždrausta ir pašalinta, o diskriminacinės medžiagos savininkams taikomos proporcingos ir atgrasančios sankcijos.

- Galimos lyčių diskriminacijos apraiškų stebėjimui turi būti pasitelkiamos inter alia ir, atlygintinai, moterų nevyriausybinės organizacijos, o vertinimui turi būti pasitelkiama Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

-Vyriausybė turi būti įpareigota imtis skatinamųjų priemonių mažiau atstovaujamos politinių sprendimų priėmimo lyties atstovų motyvacijai, gebėjimams, kompetencijoms ugdyti ir kliūtims dalyvavimui sprendimų priėmimo identifikuoti, analizuoti ir šalinti, nuosekliai ir sistemingai ugdyti palankų visuomenės požiūrį į lyčių balansą sprendimų priėmimo, užtikrinti lyčių balanso sprendimų priėmimo padėties stebėseną, įskaitant vietos savivaldos lygmeniu. Tokios tęstinės sistemingos kompleksinės priemonės gali būti įgyvendinamos pasitelkiant moterų organizacijas, mokslininkus, žiniasklaidą, etc.

Dėl lyčių balanso ekonominių sprendimų priėmimo:

- Įtraukti 2022 m. lapkričio 23 d. ES direktyvoje 2022/2381 dėl biržinių bendrovių direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir susijusių priemonių nustatytas priemones, užtikrinančias lyčių balansą tarp biržinių bendrovių direktorių

- Įtraukti pozityvius veiksmus, numatytus ES direktyvose 2004/113, 2006/54, 2010/41.

2. Dėl Rinkimų Kodekso pakeitimų:

- Į Rinkimų kodeksą įtraukti lyčių lygybės ir nediskriminavimo principą ir nustatyti lyčių lygybės horizontalųjį prioritetą visuose rinkimų etapuose

- Nustatyti lyčių balanso reikalavimą politinių partijų kandidatų sąrašuose. Kiekvienas politinių partijų kandidatų sąrašas bet kuriems rinkimams turi turėti ne mažiau 40 procentų vienos lyties asmenų.

- Mažiau atstovaujamos lyties kandidatai sąrašė turi būti išdėstyti tokiu būdu, kad pirmajame trejetuke būtų ne mažiau kaip vienas mažiau atstovaujamos lyties atstovas, pirmajame penketuke – ne mažiau kaip du, o pirmajame dešimtuke – ne mažiau, kaip keturi mažiau atstovaujamos lyties atstovai ir t.t.

- Sąrašai, sudaryti pažeidžiant šiuos reikalavimus, turi būti neregistruojami ir gražinami pakoreguoti.

- Nustatyti, kad visų lygių rinkimų komisijų ar stebėtojų, balsų skaičiavimo ir kitų komisijų ar grupių sudėtyje turi būti ne mažiau vieno trečdalis vienos lyties asmenų. Be to asmens amžius, negalia, rasė, tautybė, seksualinė orientacija ar bet kuris kitas diskriminacijos pagrindas negali būti pagrindu neskirti moterį ar vyrą rinkimų komisijos nariu ar stebėtoju. Kai rinkimų komisijos narys netenka pareigų, užimti atsilaisvinusias šias pareigas turi būti kviečiamas asmuo tos lyties, kurios atstovų yra mažiau.

- Nustatyti, kad visa su asmenimis susijusi informacija visuose rinkimų etapuose (kandidatavimas, partijų sąrašai, reitingavimas, balsuotojai, etc.) būtų segreguota pagal lytį, skelbiama viešai ir lengvai prieinama stebėsenos ir analizės tikslais.

3. Dėl politinių organizacijų įstatymo pakeitimų

- Papildyti šį įstatymą lyčių lygybės ir nediskriminavimo nuostata (pvz., įtraukti šią nuostatą į 4 straipsnį).

- Nustatyti, kad politinių partijų ir organizacijų vidiniai statutai apima ir vidaus taisykles dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo, o informacija apie lyčių pusiausvyrą skelbiama viešai.

- Nustatyti, kad finansavimas politinėms partijoms skiriamas, pateikus įrodymus, kad vidaus taisyklės dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo yra vykdomos, o informacija apie rinkimų kandidatų pasiskirstymą pagal lytis skelbiama viešai.